

daktilo1984

Dünya Endekslerinde Türkiye - I

Derleyen:

D84 Araştırma ve Analiz Birimi

Bülten, Mayıs 2023

Avrupa
Birliği **sivil**
düşün

Dünya Endekslerinde Türkiye - I

Global düzeyde alanında uzman sivil toplum kuruluşları ve akademik birimlerin hazırladığı endeksler, tüm dünyada ülkeleri belirli alanlarda ölçüp değerlendirerek sıralamalar yaparlar. Bu tür endeksler, ilgili alanda ülkelerin dünya çapındaki yerini görmek, ülkeleri birbirleri ile karşılaştırmak ve her bir ülkenin yıllar içinde ne yönde ilerlediği ya da geri kaldığını tespit etmek için son derece yararlı veriler sunarlar. **D84 Araştırma ve Analiz Birimi** tarafından her ay hazırlanan endeks raporlarıyla Türkiye'nin farklı alanlarda dünyadaki durumunu ortaya koymayı hedefliyoruz. Bu amaç doğrultusunda farklı endekslerden farklı verileri bir araya getirerek Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin bütüncül bir değerlendirmesini sunacağız.

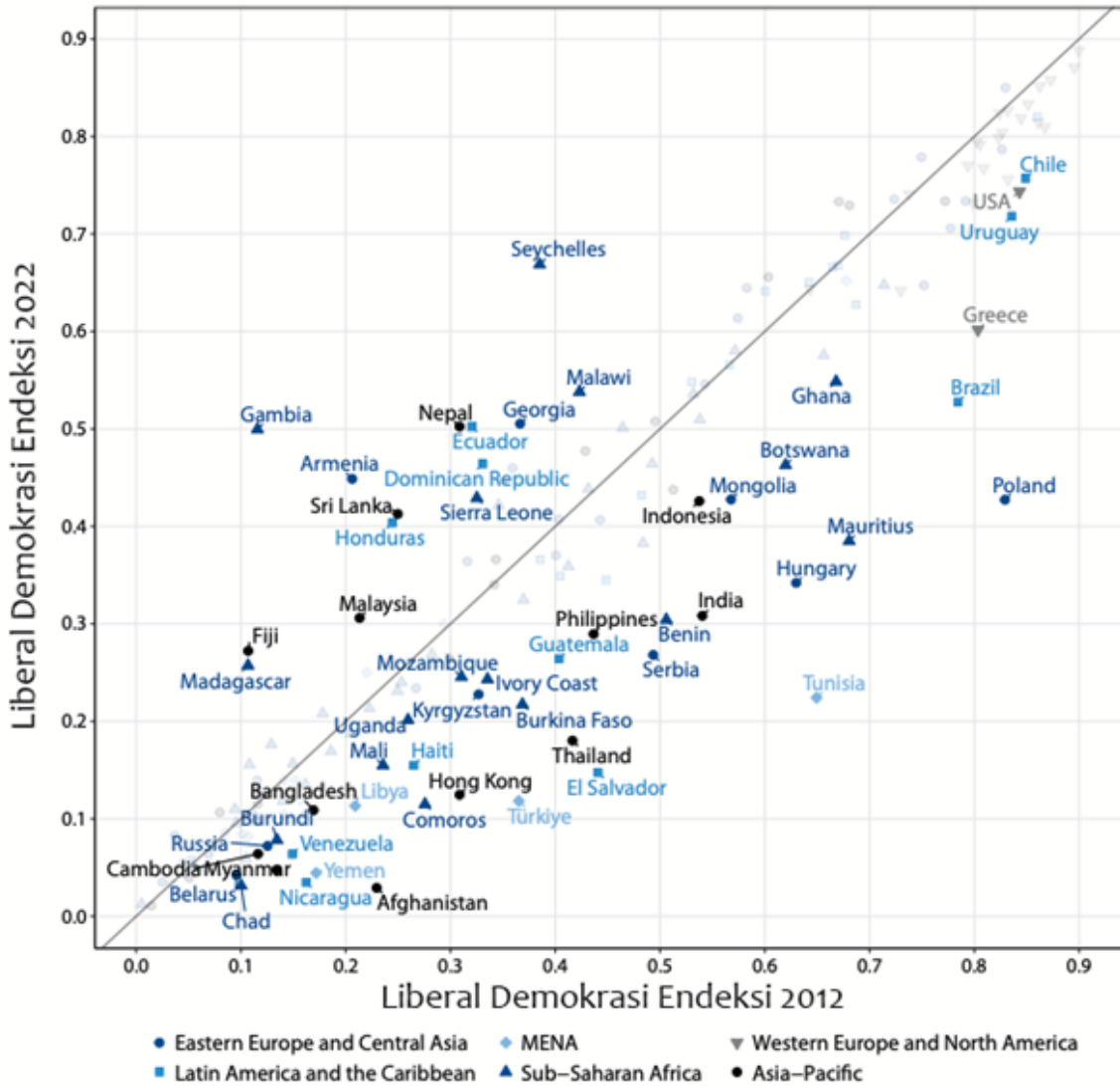
Türkiye'nin Demokrasi Karnesi

V-Dem Enstitüsü (Varieties of Democracy) 1789-2022 yılları arasındaki verileri derleyerek bölgeleri ve ülkeleri demokrasi ve otoriteriyenlik arasında sıralıyor. Oldukça geniş bir data setine sahip bu kuruluş, her yıl demokratikleşme raporları yayınlamaya devam ediyor. Oldukça geniş bir data setine sahip bu kuruluş, her yıl demokratikleşme raporları yayınlamaya devam ediyor. V-Dem'in 2023 yılı raporuna göre dünyadaki demokratikleşme seviyesi 2022 yılı içinde 1986 yılındaki seviyesine düştü ve tüm dünyada otoriterleşme eğilimleri toplam nüfusun yüzde 72'sini kapsayacak şekilde arttı.

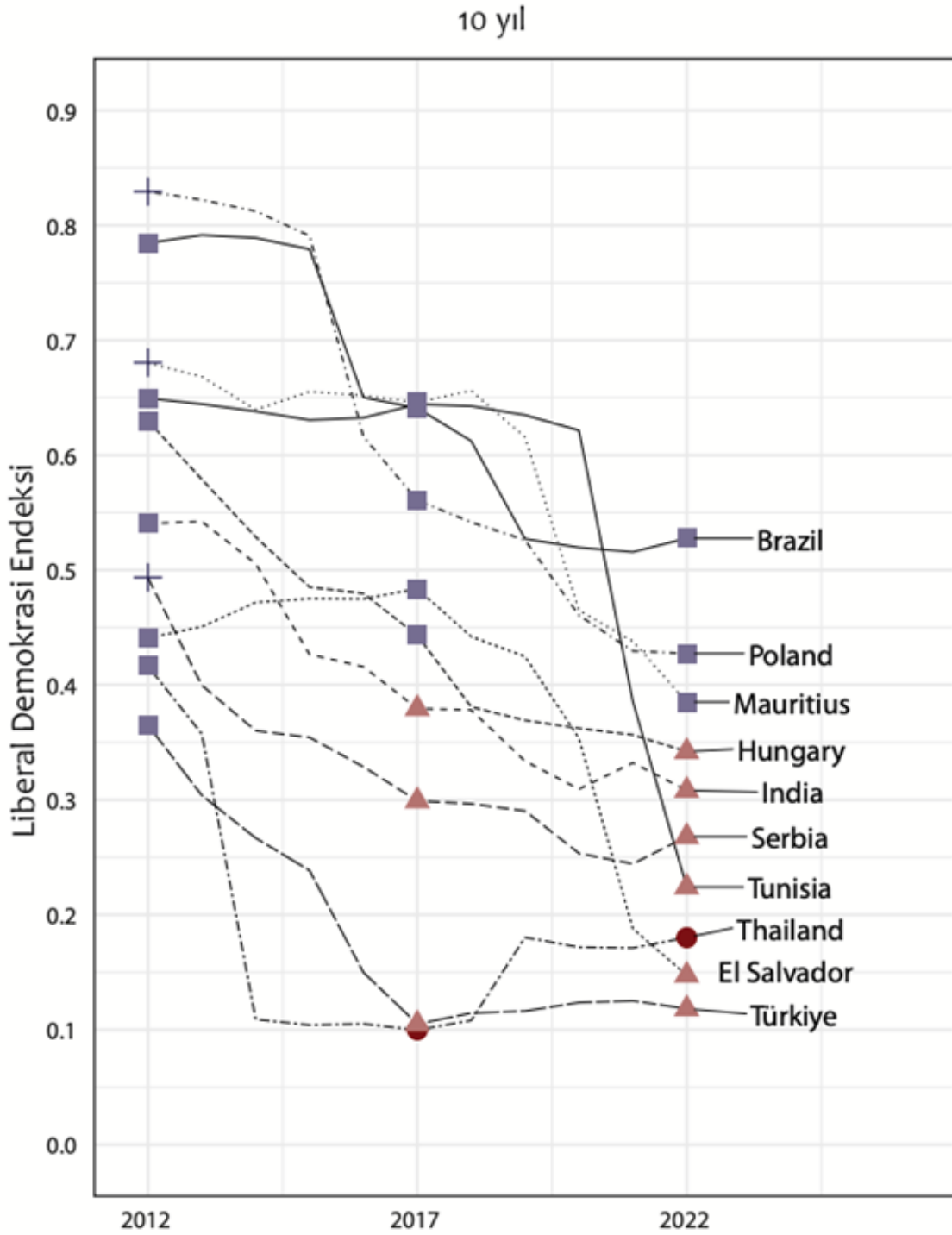
Türkiye V-Dem endeksine göre belirlenen 4 kategoriden -Liberal Demokrasi, Seçimli Demokrasi, Seçimli Otokrasi ve Kapalı Otokrasi- üçüncüsüne tekabül eden seçimli otokrasiler arasında sınıflandırılıyor. Bu bağlamda, dünya nüfusunun yüzde 44'ünü oluşturan 3.5 milyar insan; Hindistan, Nijerya, Rusya, Türkiye, Filipinler ve Pakistan'da seçimli otokrasi yönetimleri altında yaşıyor.

V-Dem endeksi ülkeleri ayrıca demokratikleşenler ve otoriterleşenler olarak da sınıflandırıyor. Aşağıdaki tabloya göre Türkiye, 2012 yılında 0.3-0.4 aralığında bir puana sahipken bu rakamlar 2022 yılında 0.1-0.2 aralığına gerilemiş durumda. Bu endeksin de ortaya koyduğu gibi MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) ülkeleri arasında sınıflandırılan Türkiye, demokratik nitelikler bakımından oldukça geri düşerek Tayland, El Salvador, Haiti ve Libya gibi ülkelerle aynı bölgede yer alıyor.

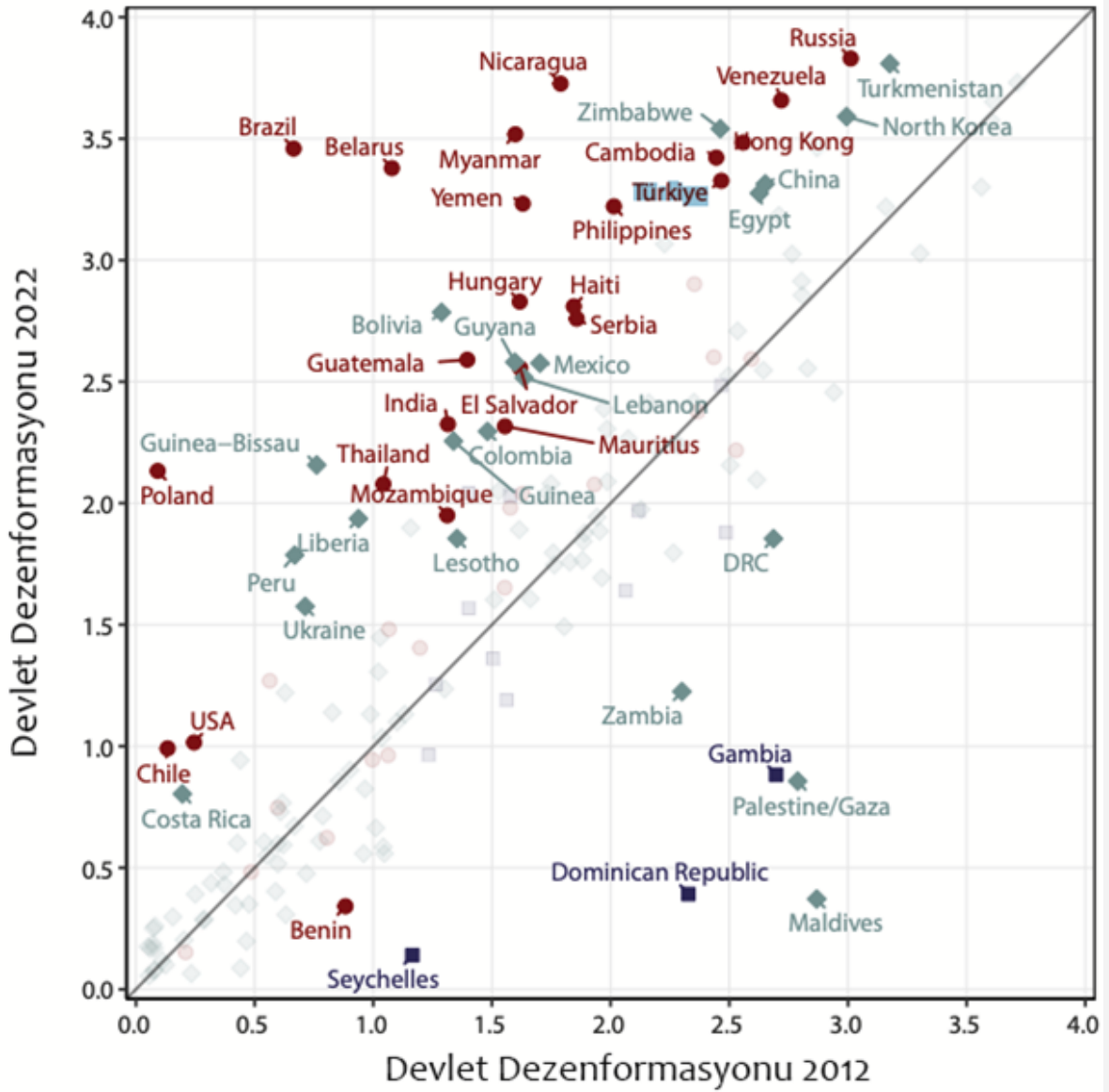
Demokratikleşenler-Otoriterleşenler

V-Dem endeksine göre otoriterleşen on ülke arasında son sırada yer alan Türkiye'nin demokratikleşme açısından son on yılda özellikle 2016 yılından itibaren yaşadığı hızlı düşüş aşağıdaki tabloda görülüyor. Yine bu tabloya göre demokratikleşme açısından yaşadıkları düşüşe rağmen Brezilya, Mauritius ve Polonya demokrasi olarak sınıflandırılırken El Salvador, Macaristan, Türkiye, Hindistan, Tayland, Sırbistan ve Tunus son on yılda en çok otoriterleşen on ülke arasında yer alıyorlar.

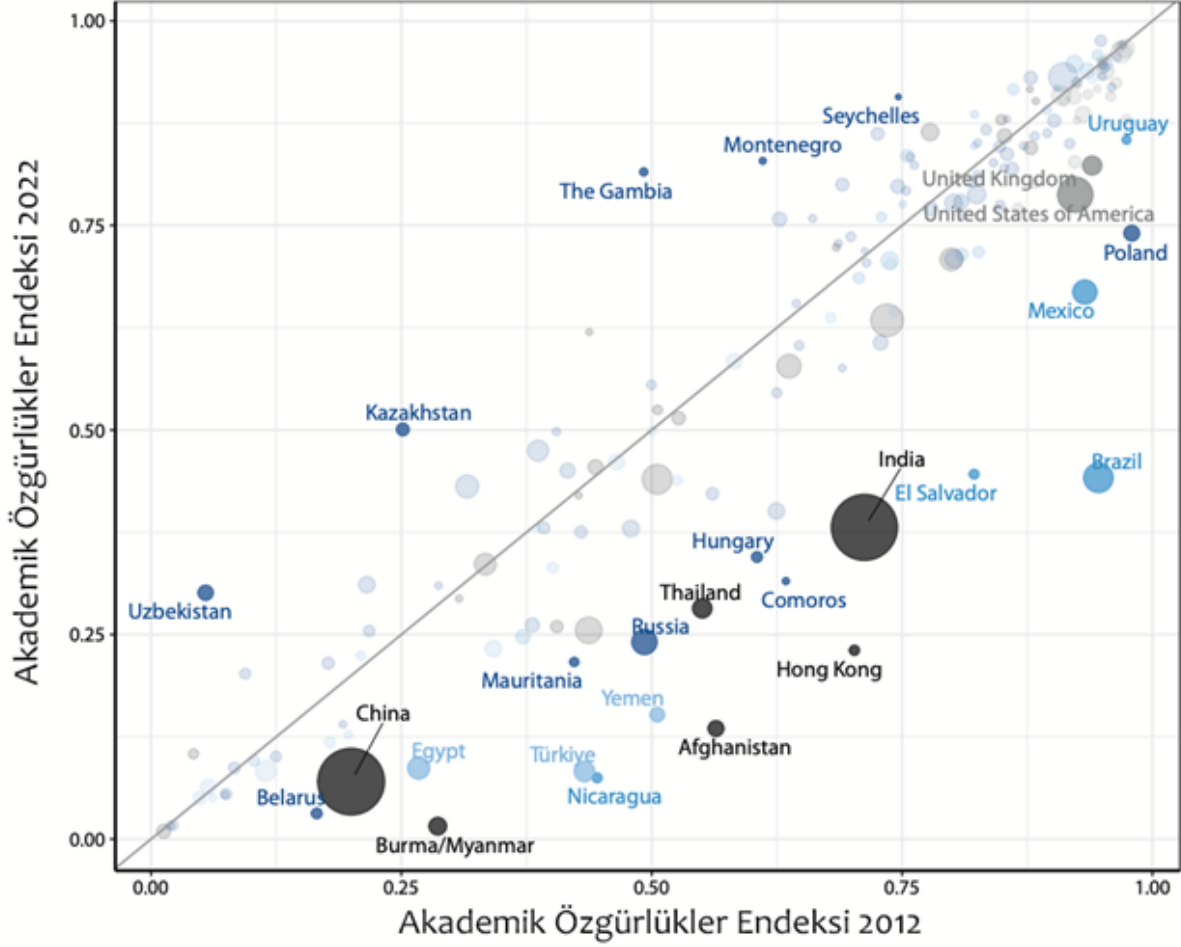

V-Dem raporunun diğer bir endeksi ise ülkeleri, hükümetlerin yanlış bilgi yayması üzerinden sıralıyor. Yanlış bilginin hükümetler tarafından yayılması bir otoriterleşme göstergesi olduğundan, bu endekste son on yılda yaşanan düşüş, Türk toplumunun doğru bilgiye ulaşma hakkı açısından da gerilediğini gösteriyor. Türkiye'nin hükümet tarafından yanlış bilgi yayma karnesi 2012 yılında 2 puanken 2022 yılında 3.0-3.5 seviyesine yükselerek otoriterleşme yönünde hareket etmiş gözüküyor.

V-Dem 2023 raporuna göre Türkiye için alarm veren verilerden bir diğeri ise akademik özgürlükler. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere son on yıla baktığımızda 2012 yılında 0.50'ye yakın bir değere sahip Türkiye'nin akademik özgürlükler alanında oldukça ciddi bir düşüş yaşayıp Yemen, Moritanya ve Afganistan gibi ülkelerin dahi gerisinde kalarak 0.1 değerine yakın bir puan aldığını görüyoruz.

Akademik Özgürlükler Endeksi, Değişim 2012-2022

Son olarak V-Dem raporunda değerlendirilen 179 ülke arasında Türkiye'nin Liberal Demokrasi Endeksi'nde 141. sırada yer aldığını ve seçimli otokrasiler arasında ise alt kümeye daha yakın şekilde -EA olarak sınıflandırıldığını belirtelim. Türkiye ayrıca, Seçimli Demokrasiler Endeksi'nde 179 ülke arasında 133., Liberal Değerler Endeksi'nde 151., Eşitlik Endeksi'nde 105., Katılımcılık Endeksi'nde 126. ve Müzakerecilik Endeksi'nde 163. sırada yer almakta.

Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Karnesi

Atlantic Council'e bağlı Freedom and Prosperity araştırma birimi tarafından hazırlanan endeks, ülkeleri ekonomik durumları ve özgürlükler açısından değerlendirmektedir. Ekonomik gelişmişlik ve özgürlükler arasındaki ilişkiye odaklanan Freedom and Prosperity Endeksi, ülkeleri 4 kategoride sınıflandırmaktadır: özgür, çoğunlukla özgür, çoğunlukla özgür değil ve özgür değil.

Türkiye bu endekste 47.8 puana sahip ve 174 ülke arasında 114. sırada yer alarak “çoğunlukla özgür değil” kategorisinde yer alıyor. Türkiye ayrıca ekonomik özgürlükler alanında 82., politik özgürlükler alanında 126. ve hukuki özgürlükler alanında 113. sırada yer alıyor.

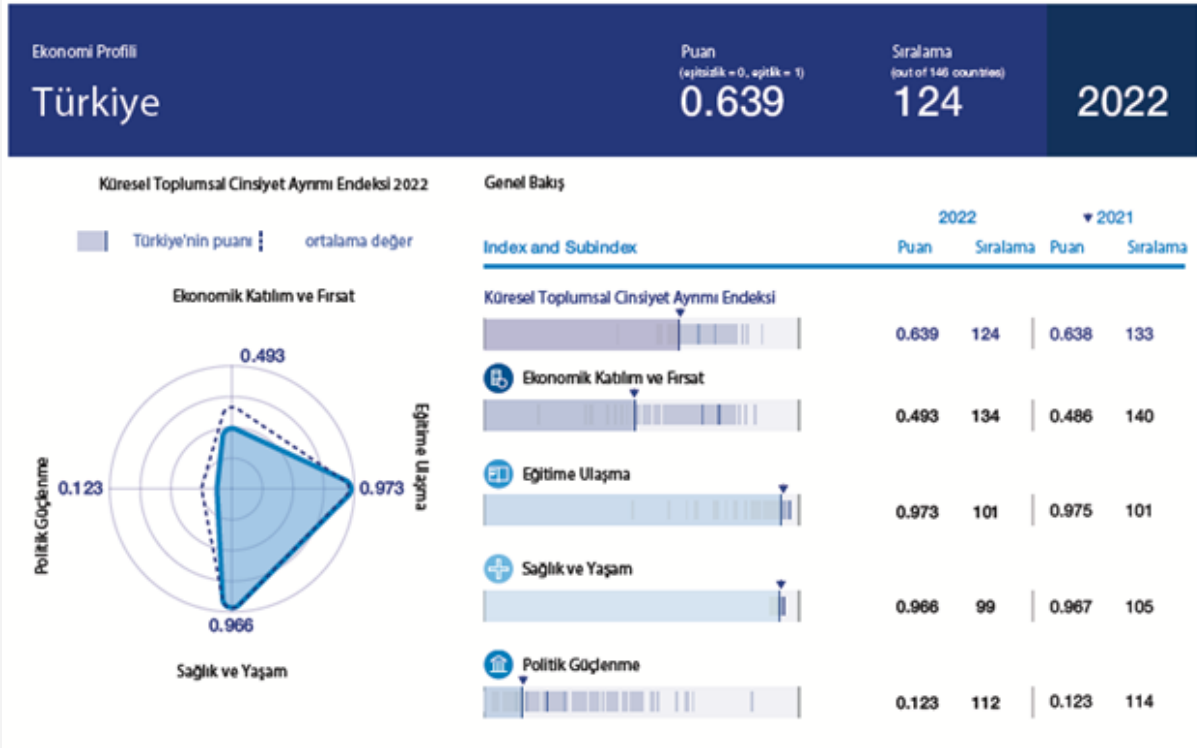
Fikir vermesi açısından 114. sırada yer alan Türkiye'nin hemen üstünde Bolivya, Honduras, Togo ve Tayland'ın olduğunu belirtelim. Ekonomik özgürlükler alanında Türkiye'nin genel sıralamasından 32 sıra daha yukarıda olması, Batı ekonomileriyle entegre olmuş ve serbest piyasa ilişkilerini benimsemiş Türkiye'nin, siyasal ve hukuki alanda yaşanan ağır bir otoriterleşme deneyimine rağmen ekonomi ve sermaye akımları alanlarında halen çok kötü bir duruma savrulmadığını göstermektedir.

Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi

Global Gender Gap Index Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi) 2006 yılından bu yana ülkeleri toplumsal cinsiyet farklılıkları bağlamında ölçümleyerek sıralamaktadır. Bu endeks ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliğini 4 alana referansla ölçer: Ekonomik Katılım ve Fırsat, Eğitime Ulaşma, Sağlık ve Yaşam, Politik Güçlenme. Global Gender Gap Endeksi 2022 yılında 146 ülkeyi değerlendirmiştir. 2021 yılına göre tüm dünyada cinsiyet ayrımı ve eşitsizliğinin azalması yönünde çok az da olsa bir ilerleme kaydedilmiştir. 2021 yılında bu endeksin hesaplamalarına göre cinsiyet eşitliğinin sağlanması 136 yıl sürecekken 2022 yılında bu süre 132 yıla düşmüştür.

Türkiye'nin bu endeks ve alt kırılımlarındaki durumu da hem cinsiyet eşitsizliği hem de bu eşitsizliğin nedenleri açısından vahim bir tablo sunmaktadır. Ancak bu vahim tabloya rağmen Türkiye, 2021 yılına göre 2022'de ufak da olsa bir gelişim göstermiştir. Türkiye 146 ülke arasında 2021'de 133. sırada yer alırken 2022'de 124. sıraya yükselmiştir.

Alt kırılımlar açısından bakarsak Ekonomik Katılım ve Fırsat endeksinde 2021'deki 140. Sıradan 134. Sıraya yükselen Türkiye, Eğitime Ulaşma endeksinde 101. Sıradaki yerini korumuş, Sağlık ve Yaşam endeksinde 105'ten 99. Sıraya yükselmiş ve Politik Güçlenme endeksinde ise 144. Sıradan 112. Sıraya yükselmiştir. Bu küçük yükseliş son bir yılda kadınların ülkedeki gelirden pay alma ve politikaya katılımı anlamında az da olsa iyileşme yaşandığını göstermektedir. Nitekim 2021'de Türkiye'nin 0.638 olan puanı, 2022'de 0.639'a çıkmıştır.

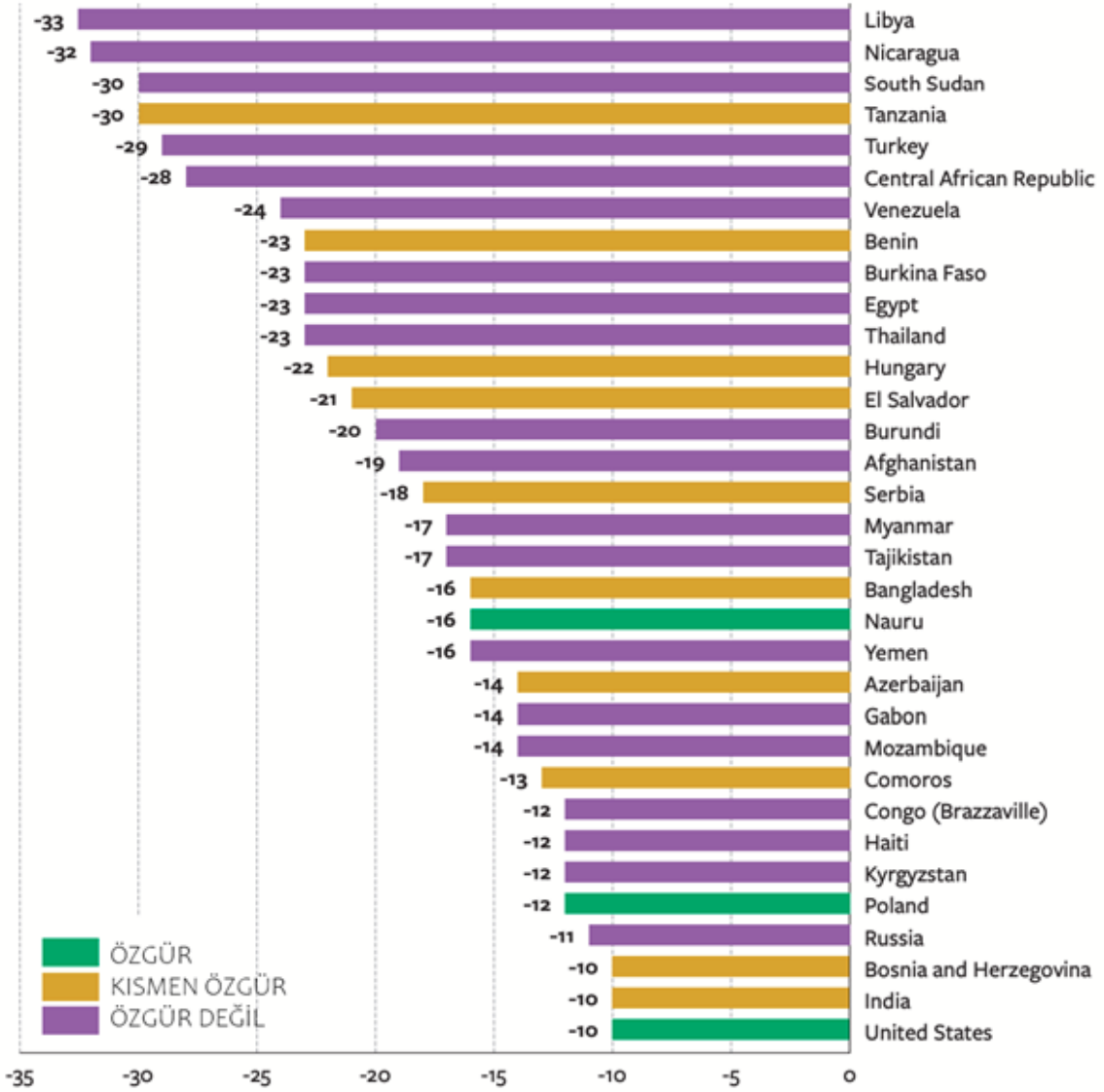
Türkiye'nin Dünyada Özgürlükler Karnesi

Son olarak Freedom House 2023 raporuna da değinelim. Freedom House'un açıkladığı 2023 Dünyada Özgürlükler Raporu'nda Türkiye, geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da 32 puan alarak özgür olmayan ülkeler kategorisinde yer aldı. 2017 yılında 38 puan ile kısmen özgür kategorisinde yer alan Türkiye, 2018 yılında 32 puana düşerek özgür olmayan ülkeler arasına girmiş ve o zamandan bu yana da bu kategoride kendine yer bulmaktadır. Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçtiği yıl olan 2018'in aynı zamanda Freedom House özgürlükler endeksinde aldığımız puanın düşerek özgür olmayan ülkeler arasında yer aldığımız yıl olması da yeni geçilen başkanlık sisteminin otoriterleşmeye kapı araladığını gösteriyor.

Freedom House 2023 raporunda Türkiye'yle ilgili oldukça çarpıcı olan başka bir veri ise Türkiye'nin özgürlük puanında son 10 yılda en fazla düşüş yaşayan ülkeler arasında beşinci sırada yer alması. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Türkiye son on yılda bu endekste 29 puan kaybederek en çok düşüş yaşayan ülkeler arasına girmiş.

Son On Yılda En Büyük Düşüş Gösterenler

Dünyanın her bölgesinde, özgürlüklerde ciddi bir düşüşün yaşandığı ülkeleri görmek mümkün.

Freedom House Dünyada Özgürlükler Raporu'nda siyasal katılım, seçim süreçleri, ifade özgürlüğü, örgütsel haklar ve hukukun üstünlüğü gibi farklı konu başlıkları altında incelenen ülkeler; sivil özgürlükler (60) ve siyasi haklar (40) alt başlıkları altında 100 puan üzerinden değerlendirilir. Bu değerlendirmeye göre ise ülkeler özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan kategorilerine ayrılmaktadır. 2023 raporuna göre değerlendirilen 195 ülkeden 84'ü özgür, 54'ü kısmen özgür ve 57'si özgür olmayan ülke kategorisindedir.

Freedom House ayrıca Freedom on the Net raporuyla ülkeleri internet özgürlükleri açısından da değerlendiriyor. Bu endekte ülkeler, internete erişim, içerik kısıtlama ve kullanıcı hakları kısıtlama kriterleri bağlamında ölçülüyor. 2022 yılı Freedom on the

Net raporunda değerlendirilen 70 ülke arasında 17'si özgür, 32'si kısmen özgür ve 21'i özgür olmayan olarak sınıflandırılmış. Türkiye bu endekste de özgür olmayan ülke olarak sınıflandırılıyor. 2021'de 34 olan puanını 2022'de 32'ye düşüren Türkiye hakkında raporda özellikle kamuoyunda "Dezenformasyon Yasası" olarak bilinen 7418 sayılı "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında internet kullanımı ve bilgiye erişim bağlamında yaşanan gerilemeye referans verilmiş.

Sonuç olarak Türkiye'nin demokrasi, özgürlükler ve cinsiyet eşitliği karnesi son 10 yıldır ve özellikle 2018 yılından beri gerilemektedir. Dahası dünya genelinde, yukarıda incelediğimiz endekslerin puanlamalarına göre en alttaki puan kategorilerinde yer almaktadır. 2000'lerin ilk 10 yılında ilgili kategorilerde belli iyileşmeler yaşanmış ancak bu durum sürdürülemediği gibi daha da kötüleşmiştir. Türkiye'nin endekslerde düşüş yaşadığı dönemde dünya genelinde demokratikleşme süreçlerinin gerilediği bir vakadır. Tarihte "üçüncü otokratikleşme" dalgası olarak adlandırılan ve yaklaşık 2010'dan beri devam eden demokratik gerileme döneminde otokratikleşen ülkelerin sayısı demokratikleşen ülkelerin sayısından fazladır. 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında demokratikleşen bazı ülkeler kurumsallaşmanın zayıflığı ve kırılabilirliği nedeniyle son yıllarda yeniden otokratikleşmeye başlamıştır.

Türkiye'yi bu koşullar altında ayırıcı kılan özelliği çoğu özgürlük, demokrasi ve eşitlik endeksinde en hızlı ve sert biçimde gerileyen ülkeler arasında yer almasıdır. 2010'ların ikinci yarısından itibaren yaşanan sistem tartışmaları ve cumhurbaşkanlığı sistemine geçişin Türkiye'ye etkisi, endekslerde ölçülen değerler bakımından oldukça olumsuz olmuştur. Bu trendin aksi yönde hareket eden cinsiyet eşitsizliğinde son yıllarda çok az da olsa iyileşme yaşandığı tespit edilse de Türkiye'nin bu konuda dünya genelinde hâlâ son sıralarda yer aldığını göz önünde bulundurmak gerekir. İlgili endekslerde otokrasiler ve özgür olmayan ülkeler arasında gösterilen Türkiye'nin ekonomik özgürlükler bakımından daha az gerilemiş olması, Batı ekonomileriyle yakın ilişkilerinin ülkenin diğer başlıklarda gerilemesini durdurup tersine çevirme potansiyeline sahip bir dayanak noktası olarak görülebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Kaynaklar

- V-Dem Demokrasi Endeksi 2023,
https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf
- Freedom and Prosperity Endeksi,
<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/do-countries-need-freedom-to-achieve-prosperity/>
- Global Gender Gap Index (Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi),
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf
- Freedom House Dünya Özgürlükler Raporu 2023,
https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigitalPDF.pdf

Avrupa
Birliği

**sivil
düşün**

Bu bülten Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Daktilo1984'e aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.